

POSTOJE A NÁZORY ŽÁKŮ 3 VYBRANÝCH ŠKOL V JIHOMORAVSKÉM KRAJI K PROBLEMATICE PATOLOGICKÝCH ZÁVISLOSTÍ

Petr KACHLÍK, Marie HAVELKOVÁ

Abstrakt: *Pomocí anonymního dotazování osloveno 250 žáků druhého stupně tří základních škol v Jihomoravském kraji. Šetření ukázalo, že u žáků z města je benevolence vůči drogám vyšší než u žáků z vesnice, což ale neplatí při třídění podle pohlaví. Ve městě na děti silně působí názory vrstevníků, na vesnici dominují média, škola a rodiče mají v problematice závislosti bohužel jen minimální vliv. Z výsledků mimo jiné vyplývá, že Většina žáků si o závislosti na alkoholu a nikotinu myslí, že jde o soukromou věc každého člověka, pokud tím neohrožuje své okolí. Většina respondentů by také zakázala hrací automaty a souhlasí se zákazem kouření na veřejných místech. Za impuls k užívání drog je nejčastěji považována zvědavost, vliv party nebo kamarádů, únik od problémů, potřeba zlepšit si náladu a zahnat depresi. Další výsledky jsou diskutovány.*

Klíčová slova: *dotazník, město, návyková látka, názor, postoj, prevence, vesnice, základní škola, závislost, žák*

Úvod

Obdobně jako ve světě se i na území dnešní České republiky užívaly omamné a psychotropní látky již v dávných dobách, což můžeme dokladovat např. znalostí účinků halucinogenních hub a konopí (Nožina, 1997). Staří Slované měli zkušenosti s kořenými rostlinami, jako jsou např. mandragora a posed. Stejně jako v celé Evropě, i u nás církev násilně potlačovala pohanské zvyky (Valíček, 2002; Escotado, 2003).

Ve 14. století byly na Karlově univerzitě vydány spisy, v nichž jsou zaznamenány české názvy pro konopí, mandragoru a mák. Na našem území, obdobně jako jinde v Evropě, se tradičně používal alkohol, zejména víno, pivo a medovina. Ve středověku byly označeny za čarodějnice a krutě pronásledovány osoby, které používaly k výrobě mastí mandragoru, rulík, blín, oměj, bolehav a zřejmě i durman (Valíček, 2002).

Humanista a lékař Philippus Aureolus Paracelsus, který jistý čas žil v českých zemích, prováděl zkoušky účinků drog na vlastním těle. Dospěl k myšlence, že lék a jed se od sebe liší pouze velikostí dávky. V 17. století se omamné a psychotropní látky začaly častěji využívat k dosažení psychických a fyzických požitků, což vedlo k masivnější

produkcí nejen léčiv a jedů, ale i „požitkových“ látek. Ve 20. letech 19. století polyhistor Jan Evangelista Purkyně testoval působení drog na vlastním organismu. Některé látky byly považovány za všelék a hojně užívány, např. při bolestech, křečových stavech, nevolnosti (muškátový oříšek, laudanum, tabák). (*Nožina, 1997; Escocotado, 2003*)

Na sklonku 19. století bylo v Čechách poprvé zaznamenáno zneužívání morfinu. Zpočátku se jednalo o výjimečné případy, kdy drogu užívali lékárníci, lékaři a pacienti, kteří byli dříve léčeni opiem a jeho deriváty a vytvořili si na této látce závislost. Obdobná situace byla popsána počátkem 20. století, k morfinovým narkomanům přibývali medicí, spisovatelé, umělci. Opiátová závislost byla chápána jako onemocnění individua vyúsťující v osobní a rodinnou tragédii. Až od druhé světové války se situace na tomto poli radikálně změnila, začalo být uznáváno vážné ohrožení celé společnosti. (*Nožina, 1997; Kudrle, 2008*)

Na počátku 20. století se objevilo v Čechách zneužívání kokainu, které zprvu nebylo nijak masivní. Svoji klientelu si kokain našel zejména po první světové válce, kdy se jeho konzumace rozšířila převážně mezi tanečníky, umělci, herci, smetánkou a prostitutkami v Praze. Kokain byl téměř výlučně pašován z německých laboratoří, v domácím prostředí se vyráběl pouze v malém množství. V meziválečném období zahájil český tisk rozsáhlou kampaň, aby upozornil na nebezpečí kokainu, jehož zneužívání již dosahovalo nebezpečných rozměrů. Ve 30. letech 20. století bylo na našem území pozorováno zneužívání kanabisových preparátů, které byly konzumovány ve formě marihuanových cigaret, a to zejména na území hlavního města. V poválečných letech se u nás objevilo i kouření opia, opět převážně v Praze. (*Nožina, 1997*)

Československo se sice připojilo k řadě mezinárodních dohod o boji proti drogám, do r. 1938 však postihovaly tehdejší domácí legislativní normy nezákonnou výrobu, obchod a další manipulaci s kontrolovanými látkami velmi vágně, tresty byly měkké. V r. 1938 byly vytvořeny silnější zákonné nástroje, které měly napomoci boji s drogovým nebezpečím a vymezení vnitřní protidrogové politiky. Manipulace s kontrolovanými látkami byla přísně sledována. Bez speciální licence nebylo možné tyto drogy vyrábět, distribuovat, předepisovat, musely být uváděny ve zvláštních registrech. Jednání pachatele bylo klasifikováno podle závažnosti, byly zavedeny mnohem tvrdší postihy. (*Krmenčík [online], 2009a, b, d*)

Po druhé světové válce navázal státní dohled nad manipulací s drogami na legislativu ze 30. let 20. století. Uvádělo se, že otázka jiných látek kromě alkoholu nebyla natolik významná, aby ji bylo třeba explicitně řešit. Pozornost byla věnována problémové konzumaci alkoholických nápojů, zákony z let 1948 a 1961 neobsahovaly žádná ustanovení proti nealkoholovým toxikomaním (*Krmenčík [online], 2009a, c*).

Od 50. let 20. století došlo k prudkému nárůstu spotřeby léků, nejvíce s psychotropními účinky, analgetik a antiastmatik, což souviselo s rozvojem medicíny a pokroky ve farmakoterapii. Relativně snadná dostupnost některých na psychiku působících preparátů a paušální preskripce vedly u řady lidí k jejich užívání při řešení stresových situací, staly se módní záležitostí a součástí životního stylu. Proto bylo třeba upravit stávající a stanovit nová pravidla k zacházení s léčivy (*Záškodná, 1997, 2004*).

V roce 1961, po přijetí Jednotné úmluvy o omamných látkách, došlo i u nás k harmonizaci legislativy s mezinárodními standardy. Zacházení s omamnými látkami upravoval Zákon o péči a zdraví lidu z roku 1966. Vláda v roce 1967 vydala nařízení

O jedech a jiných látkách škodlivých zdraví, které bylo realizováno ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví a spravedlnosti. Ta obsahovala podrobnější úpravu a v příloze i seznam omamných látek (*Krmenčík [online], 2009c, d*).

V 60. letech 20. století nebylo naše území příliš zajímavé pro zahraniční narkomafie, později - od 70. let - sloužilo zejména jako tranzitní pro pašování drog na Západ. Oficiální vládní činitelé drogové problémy na území tehdejší ČSSR popírali. (*Nožina, 1997*)

V 70. letech 20. století se předmětem zájmu mladistvých staly prchavé látky, které lze považovat za startovací drogu. Z léků bylo oblíbené zneužívání anxiolytik (Diazepam a Radepuru). Koncem 70. let se do popředí dostaly drogy amfetaminového typu, zejména efedrin. Byly získávány z volně prodejných preparátů, např. kapek proti kašli - Solutanu. Suroviny pro nelegální výrobu byly rovněž obstarávány pašováním z farmaceutických továren nebo vloupáním do lékáren (*Zášková, 1997; Kudrle, 2008*).

Počátkem 80. let 20. století se u mládeže objevilo zneužívání kompozitních analgetik. Z lékových skupin šlo nejčastěji o psychostimulancia, anxiolytika, antiparkinsonika, dále látky morfinového a amfetaminového typu (kodein a pervitin). Náhražky kokainu a heroinu byly připravovány z léků dosažitelných bez lékařského předpisu, mnohdy velmi levných. Frekvence experimentů s halucinogeny z hub a rostlin byla nízká. Kromě alkoholu a tabáku byly řazeny ke startovacím drogám také analgetika a solvencia. (*Zášková, 1997, 2004*)

Počátkem roku 1989 vešlo v platnost nařízení vlády O jedech a některých jiných látkách škodlivých zdraví. V tomto politicky nestabilním období se výrazně zhoršila situace na domácí drogové scéně a ukázalo se, že stávající legislativa již neodpovídá mezinárodním standardům. Proto byly v následujícím desetiletí provedeny změny a v trestním zákoně se objevuje i řada nových ustanovení, jež měla za cíl zefektivnit boj s drogami (*Krmenčík [online], 2009c, e*).

Na přelomu 80. a 90. let minulého století závislé osoby užívaly drogy nejčastěji perorálně, následoval sniffing a parenterální aplikace. Nejvíce byly konzumovány těkavé organické látky, psychostimulancia (zejména pervitin, efedrin), látky morfinového typu, analgetika, anxiolytika, antiastmatika, hypnotika, barbituráty a marihuana. Došlo k tzv. drogovému boomer - raketovému nárůstu zájmu o drogy, přílivu nových komodit (hlavně heroinu), rozšíření pěstování konopí a nelegálnímu prodeji drog, který z velké části kontrolovaly zahraniční narkomafie. Jako protiopatření začaly vznikat nestátní organizace, které mapovaly potřeby drogově závislých a reagovaly na ně. Objevily se programy na výměnu jehel a stříkaček, byla založena nízkoprahová centra a ustaveny pozice protidrogových koordinátorů. Vznikla tzv. „taneční scéna“, která nabídla mladým lidem jak nové typy drog, tak i jejich „rekreační užívání“, které ale rozhodně není bezpečné (*Zášková, 1997*).

Od 1. ledna 1999 vstoupil v platnost Zákon o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů. Upravuje zacházení s návykovými látkami, s přípravky obsahujícími návykové látky, s pomocnými látkami a prekursory, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi. Dále vymezuje podmínky pro pěstování máku, konopí a koky pro zemědělské a technické účely. (*Krmenčík [online], 2009e*)

V letech 2002 a 2004 byly provedeny průzkumy, z nichž vyplývá, že v dospělé české populaci vyzkoušela nelegální drogu přibližně pětina osob, což svědčí pro zasta-

vení rostoucích trendů z minulé dekády. Mezi návštěvníky tanečních akcí byl zaznamenán mírný nárůst užívání pervitinu a významný nárůst užívání kokainu. Nejčastěji užívanými nelegálními drogami byly v tomto období převážně konopné látky, halucino-geny, extáze a těkavé látky (Pešek & Orliková, 2008).

V období 2005-2009 byla v ČR realizována Národní strategie protidrogové politiky. Užívání drog v populaci se od nového tisíciletí postupně stabilizuje. V r. 2007 dochází k zastavení rostoucího trendu u konopných látek. Klesá míra užívání extáze, avšak vzrostl podíl osob užívajících pervitin a kokain v nočních klubech, zvýšil se počet HIV pozitivních uživatelů drog. V r. 2008 byl přijat nový návrh trestního zákoníku, který lépe rozlišuje mezi jednotlivými druhy drog podle jejich zdravotních a společenských rizik (Drogy-info.cz [online] 2010).

Ve výroční zprávě Mezinárodního výboru pro kontrolu drog pro rok 2008 se uvádí, že Česká republika je, po Španělsku a Itálii, na třetím místě v rozšíření kanabisu u dospělých. Dle provedených průzkumů mladí Češi věří, že užívání tabáku a alkoholu je mnohem více rizikové než konzumace konopných drog. Zpráva se také zmiňuje o tom, že naše republika je hlavním zdrojem ilegálně vyráběného metamfetaminu pro klientelu v západní Evropě (Výroční zpráva INBC 2008 [online], 2010).

Velice důležitou součástí protidrogové prevence představuje škola. Pomáhá formovat a pozitivně ovlivňovat životní postoje žáků, vytvářet jejich hodnotový žebříček, cíleně vychovávat proti zneužívání návykových látek. Protidrogová výchova musí být komplexní, systematická a s dlouhodobou koncepcí. Na základních a středních školách byly zřízeny pozice protidrogových koordinátorů, neboli metodiků prevence. Koordinátoři zabezpečují protidrogovou výchovu po stránce odborné, musejí na to být náležitě připraveni. Spolupracují s nimi všichni učitelé na škole, jejich hlavním úkolem je každodenní pozitivní působení na žáky. Protidrogový koordinátor by měl být schopen zjišťovat drogovou situaci ve škole, znát a umět používat moderní pedagogické a poradenské nástroje, komunikovat se žáky, kolegy, rodiči, policií, dalšími odborníky. (Kalina et al., 2003; Kachlík [on-line], 2005)

Vládní usnesení Koncepce a program protidrogové politiky na období 1998-2000 jednoznačně vymezuje koordinaci protidrogové politiky na centrální a místní úrovni. Je zde stanoveno zavedení tzv. Minimálního preventivního programu do každé školy a školského zařízení, zároveň jsou zde definovány dílčí zodpovědnosti jednotlivých subjektů za jeho realizaci. Hlavní odpovědnost za zpracování a kvalitní realizaci výchovných programů nesou ředitelé škol a školských zařízení. Minimální preventivní programy zpracovávají většinou školní metodici prevence a často jsou začleněny do výchovné strategie školy.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR plní v rámci prevence několik důležitých úkolů: stanovuje základní strategie v daných oblastech, priority na budoucí období, podporuje vytváření vazeb a struktury subjektů realizujících či spolupodílejících se na vytýčených prioritách a v neposlední řadě podporuje vytváření materiálních, personálních a finančních podmínek nezbytných pro vlastní realizaci prevence ve školství (Kachlík [on-line], 2005).

V současné době v pedagogické praxi platí schválená Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství na období 2009-2012.

Dlouhodobými cíli Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jsou (*MŠMT [on-line], 2009*):

- provázanost systému resortu školství se systémy ostatních věcně příslušných resortů,
- efektivní spolupráce na meziresortní a mezinárodní úrovni v oblasti primární prevence rizikových projevů chování dětí a mládeže,
- jednotný systém koordinace činností v oblasti primární prevence na horizontální i vertikální úrovni,
- funkční informační systém pro realizaci preventivního působení,
- vytvoření jednotného systému propojení primární a sekundární prevence,
- podpora vzdělávání a rozvoje vzdělávacích programů v oblasti prevence,
- vytvoření efektivního systému akreditací vzdělávacích programů v oblasti primární prevence,
- rozšíření certifikací na komplexní škálu programů primární prevence,
- evaluace certifikačního procesu,
- vytvoření systému uznání kvalifikace metodiků prevence,
- podpora vícezdrojového a víceletého financování projektů primární prevence a včasné intervence,
- navýšení objemu finančních prostředků v oblasti preventivních aktivit,
- propojení aktivit metodických a kontrolních složek v rámci primární prevence (efektivní spolupráce MŠMT s ČŠI v dané oblasti).

Materiál a metodika

Cílem výzkumu bylo zjištění postojů a názorů vzorku žáků 2. stupně základních škol na drogy a jevy s nimi spojené, dále nalezení případných rozdílů mezi postoji a názory dívek a chlapců, žáků z vesnice a z města.

Jednalo se o kvantitativní typ šetření, jako výzkumná technika byl zvolen anonymní dotazník, který obsahoval 14 uzavřených otázek, z nichž některé měly možnost odpovědi rozšiřujícího charakteru, kdy žák vyjádří např. svůj názor, který se neshoduje s nabízenými možnostmi. V úvodní části dotazníku byly uvedeny identifikátory, jako je věk, pohlaví a typ sídla. Položky byly zaměřeny na názory a postoje žáků na drogy, drogově závislé, závislost, legální drogy, nelegální drogy, příčiny braní drog, atd. První verze dotazníku byla otestována na malém pilotním vzorku, po úpravě byla jeho druhá verze předložena vyšetřovanému souboru.

Při realizaci dotazování bylo žákům vysvětleno, že jejich odpovědi jsou anonymní a důvěrné, neexistovala žádná kategoricky „správná“ či „špatná“ odpověď, šetřením byly zjišťovány jejich názory a postoje. Dále bylo zdůrazněno, že v případě jakýchkoli nejasností mohou respondenti kontaktovat administrátory. Vyplnění dotazníku trvalo ve většině případů do 15 minut.

Sebrané formuláře byly převedeny do elektronické podoby pomocí programu MS-Excel 2007, v němž byly vytvořeny základní tabulky a zakódovány odpovědi. Další zpracování proběhlo v počítačovém programu Epi Info, verze 6,04 (*Dean et al., 1994*). Pomocí x2 testu a jeho modifikací byly zhodnoceny statistické významnosti rozdílů mezi znaky při třídění souboru dle pohlaví a dle sídla.

Nenáhodným výběrem byli zvoleni 2 zástupci základních škol vesnických (Štěpánov nad Svratkou a Dolní Rožinka) a 1 za školy městské (Bosonožská, Brno). Zejména

v Brně bylo osloveno více škol (10), účast v šetření však přislíbila jediná. Vesnické školy mají, na rozdíl od škol městských, menší počet žáků. Aby byly počty respondentů z vesnice i z města přibližně vyrovnané, problém se řešil výběrem dvou škol vesnického typu.

Vyšetřovaný soubor tvořilo 250 žáků vybraných základních škol. V průběhu sběru dat se ukázalo, že některé dotazníky nejsou kompletně vyplněné, proto činí finální počet respondentů 244. Přesná polovina pochází z malých základních škol Štěpánov a Dolní Rožínka, druhá polovina pak z velké brněnské základní školy Bosonožská.

Byla ověřována 3 tvrzení:

- Ve vzorku žáků z městského typu ZŠ se bude vyskytovat vyšší benevolence vůči drogám než u žáků ze škol vesnického typu.
- U chlapců bude patrná vyšší benevolence vůči drogám než u dívek.
- V názorech na drogy žáky z vesnice nejvíce ovlivňují kamarádi, žáky z města média.

Výsledky

Výsledky jsou uvedeny v tabulkách s textovým komentářem. Frekvence odpovědí na danou položku jsou vyjádřeny pomocí absolutních (abs.) a relativních (%) četností.

Tabulka 1: Struktura osloveného souboru respondentů

Skupina	celý soubor (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		mladší žáci (n=108)		starší žáci (n=136)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
vesnice	122	50,0	54	50,5	68	49,6	54	50,0	68	50,0
město	122	50,0	53	49,5	69	50,4	54	50,0	68	50,0

V tab. 1 je uveden přehled o souboru respondentů a jeho třídění. Vesnické školy reprezentují ZŠ Štěpánov a Dolní Rožínka, městskou ZŠ Bosonožská v Brně. Podsoubor mladších žáků tvoří děti ze 6. a 7. třídy, podsoubor starších žáků pak děti z 8. a 9. třídy. Jak je z tabulky patrné, podsoubor žáků z vesnického a z městského prostředí obsahuje shodný počet respondentů – tedy 122 žáků, rovněž zastoupení dívek a chlapců je relativně vyrovnané.

Tabulka 2: Názor na osoby, které užívají legální drogy. *Co si myslíš o lidech, kteří jsou závislí na legálních drogách (káva, tabák, alkohol, léky)?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Závislost na těchto drogách nepovažuji za něco špatného.	52	21,2	22	20,6	30	21,9	24	19,7	28	23,0
Je to každého soukromá věc, pokud neohrožuje okolí.	152	62,3	74	69,2	78	56,9	77	63,1	75	61,4
Jsou to slabší, kteří nedokáží přemoci svoji závislost.	18	7,4	3	2,8	15	10,9	10	8,2	8	6,5
Jsou to nemocní lidé.	6	2,5	3	2,8	3	2,2	2	1,6	4	3,3

Jsou nespokojeni se životem, trpí nějakým komplexem.	10	4,1	2	1,8	8	5,8	6	4,9	4	3,3
Myslím si něco jiného.	6	2,5	3	2,8	3	2,3	3	2,5	3	2,5

Tab. 2 prezentuje názory respondentů na osoby, které užívají tzv. legální drogy (tady kávu, alkohol a tabák u plnoletých, léky dle rady odborníka). v celém souboru i při třídění dle pohlaví a sídla školy dominuje názor, že užívání legálních drog je každého soukromá věc, pokud uživatel neohrožuje svoje okolí (zastávají jej dvě třetiny dotazovaných). Pětina oslovených nepovažuje závislost na legálních drogách za nic špatného, a to jak v celém souboru, tak v jednotlivých podsouborech.

Některou z tzv. legálních drog by zakázalo 57 % respondentů (viz tab. 3). Při třídění dle pohlaví se pro zákaz vyslovili více hoši, při třídění dle sídla žáci z vesnického prostředí.

Tabulka 3: Postoj k legálním drogám. *Zakázal/a bys některé z legálních drog (káva, čaj, tabák, alkohol, hrací automaty, léky)?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	139	57,0	66	61,7	73	53,3	76	62,3	63	51,6
ne	105	43,0	41	38,3	64	46,7	46	37,7	59	48,4

Pokud respondent na otázku o zakázu některé z legálních drog odpověděl pozitivně, byl vyzván, aby uvedl její druh. Nejčastěji se jednalo o alkohol, tabák a hrací automaty. Tři čtvrtiny soubory by zakázaly hrací automaty, 43 % tabák, pětina pak alkohol.

Kouření na veřejných místech by zakázala více než polovina respondentů (57 % chlapců, 48 % dívek). Při třídění dle sídla školy se kladně vyslovilo 58 % vesnických a 47 % městských žáků.

Tabulka 4: Názor na příčinu braní drog I. *Proč si myslíš, že lidé začnou brát drogy? (lze zvolit více odpovědí)*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Jsou ovlivněni partou, kamarády.	218	89,3	97	90,7	121	88,3	110	90,2	108	88,5
Chtějí se odlišit.	45	18,4	12	11,2	33	24,1	22	18,0	23	18,9
Chtějí se odreagovat, zlepšit si náladu, zahnat depresi.	149	61,1	70	65,4	79	57,7	80	65,6	69	56,6
Mají nějaký problém, od kterého chtějí za pomoci drog uniknout.	154	63,1	68	63,6	86	62,8	86	70,5	68	55,7
Z nudy.	50	20,5	21	19,6	29	21,2	26	21,3	24	19,7
Z touhy po dobrodružství a nových zážitcích.	103	42,2	43	40,2	60	43,8	54	44,3	49	40,2
Jiný důvod.	12	4,9	5	4,7	7	5,1	6	4,9	6	4,9

Podle tab. 4 mohl u této položky respondent vybrat více odpovědí současně. V rámci celého souboru i při třídění dle pohlaví a sídla školy se devět desetin oslovených dětí shodlo, že za nejdůležitější příčinu počátku užívání drog považují vliv party a kamarádů. Druhou nejčastější odpovědí byla potřeba úniku od problému za pomoci drog, třetí rychlá relaxace, potřeba zábavy, zlepšení nálady a odstranění deprese. Výraznější rozdíl můžeme zaznamenat u respondentů z vesnického prostředí, kdy se jich pro možnost, že lidé začnou brát drogy, protože mají nějaký problém, vyjádřilo o celých 15% více než respondentů z města.

Tabulka 5: Názor na příčinu braní drog II. *V případě, že bych začal/a brát drogy, bylo by to zřejmě proto, že: (lze zvolit více odpovědí)*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Moji kamarádi začnou brát drogy a já se nechci odlišovat.	60	24,6	24	22,4	36	26,3	32	26,2	28	23,0
Chci se odlišit od ostatních lidí.	15	6,1	6	5,6	9	6,6	8	6,6	7	5,7
Domnívám se, že droga mi pomůže zlepšit náladu a zažene deprese.	78	32,0	35	32,7	43	31,4	41	33,6	37	30,3
Budu mít nějaký problém a myslím si, že droga mi pomůže.	68	27,9	34	31,8	34	24,8	47	38,5	21	17,2
Z nudy.	28	11,5	7	6,5	21	15,3	14	11,5	14	11,5
Budu toužit po dobrodružství a nových zážitcích a myslím, že droga by mi je mohla poskytnout.	43	17,6	18	16,8	25	18,2	19	15,6	24	19,7
Chci zkusit, jaké to je.	105	43,0	45	42,1	60	43,8	49	40,2	56	45,9
Drogy bych brát nezačal/a. Nepřináší to nic dobrého a k životu je nepotřebuji.	128	52,5	60	56,1	68	49,6	65	53,3	63	51,6
Jiný důvod.	3	1,2	0	0,0	3	2,2	1	0,8	2	1,6

V tab. 5 bylo opět možno vybrat více odpovědí současně. Polovina celého souboru nevidí v užívání drog žádný přínos, brát by je nezačala. Čtyři desetiny souboru vybraly jako druhou nejčastější odpověď možnost okusit drogu ze zvědavosti, kvůli zjištění, jaké to je. Třetí nejčastější odpovědí bylo užití kvůli zlepšení nálady (třetina), čtvrtou únik od nějakého problému (28 %). Při srovnávání odpovědí dle pohlaví bylo pozorováno, že hoši by začali drogy častěji užívat z nudy, děvčata v případě úniku od problému. Dívky jsou ve svých názorech relativně opatrnější než hoši. Respondenti z vesnického prostředí by častěji sáhli po droze z důvodu úniku od problémů oproti městským dětem (38 % vs. 17 %).

Odpovědi uvedené v tab. 6 prezentují obavy respondentů spojené s užíváním drog. Respondenti mají největší strach z toho, že se stanou závislími (34 %), dále ze ztráty kontroly nad sebou (26 %) a z poškození zdraví (22 %). Ze srovnání dívek a chlapců vyplývá, že o 13 % více dívek než chlapců se bojí ztráty kontroly nad sebou

samými, oproti tomu přibližně o 10% více chlapců než dívek má obavy, že se stanou závislími. Při srovnání vesnického a městského prostředí pozorujeme obdobnou situaci (žáci z vesnického prostředí se častěji obávají vzniku závislosti).

Tabulka 6: Obavy spojené s užíváním drog. *Čeho se na droze bojíš nejvíce?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Že ztratím kontrolu sám/sama nad sebou a už to nebudu já.	64	26,2	36	33,6	28	20,4	36	29,5	28	23,0
Že se stanu závislým/závislou.	84	34,4	31	29,0	53	38,7	47	38,5	37	30,3
Že si poškodím zdraví.	53	21,7	20	18,7	33	24,1	24	19,7	29	23,8
Že pod vlivem drogy spáchám nějaký trestný čin.	31	12,7	16	15,0	15	10,9	13	10,7	18	14,8
Nebojím se ničeho.	10	4,2	3	2,8	7	5,2	2	1,6	8	6,5
Bojím se jiné věci.	2	0,8	1	0,9	1	0,7	0	0,0	2	1,6

Z tab. 7 je patrné, že na položenou otázku odpovědělo nejvíce respondentů tak, že by snažili přesvědčit blízkého člověka, který užívá drogy, aby s tím přestal (64 %). Druhou nejčastější odpovědí bylo, že je to každého věc a nemíchali by se do toho (16 %). Při srovnání reakcí dívek a chlapců nenarazíme na výraznější rozdíly kromě faktu, že hoši by měli snahu častěji toto rizikové chování kopírovat, obdobně i žáci z městského prostředí. Při hodnocení odpovědí respondentů z vesnice a z města vidíme, že o 8 % více dětí z vesnického prostředí by se blízkého snažilo přemluvit, aby s užíváním drog přestal. Naproti tomu o 6 % více městských dětí se přiklonilo k možnosti, že je to každého věc a že by se do toho nemíchaly.

Tabulka 7: Postoj k blízkému člověku, který užívá drogy. *Pokud bys zjistil, že někdo z tvých blízkých bere drogy, co bys udělal/a?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Začal/a bych je brát taky, abych se mu přiblížil/a.	8	3,4	2	1,9	6	4,4	2	1,6	6	4,9
Snažil/a bych se ho přesvědčit, ať s tím přestane.	156	63,9	69	64,5	87	63,5	83	68,0	73	59,8
Řekl/a bych to nějakému poradci, nebo člověku, o němž si myslím, že by mu mohl pomoci.	34	13,9	17	15,8	17	12,4	19	15,6	15	12,3
Je to jeho věc, nemíchal/a bych se do toho.	39	16,0	16	15,0	23	16,7	16	13,2	23	18,9
Přestal/a bych se s ním stýkat.	3	1,2	1	0,9	2	1,5	1	0,8	2	1,6
Udělal/a bych něco jiného.	4	1,6	2	1,9	2	1,5	1	0,8	3	2,5

Tab. 8 uvádí postoje respondentů jako potenciálních rodičů v případě, že jejich dítě by užívalo drogy. Více než polovina (59 %) respondentů doufá, že vychovají dítě tak, aby drogy užívat nezačalo. Pětina respondentů odpověděla, že by se své dítě snažili přesvědčit, aby s tím přestalo. Při třídění dle pohlaví dívky častěji vyjádřily přání, že vychovají své budoucí dítě tak, aby drogy brát nezačalo. Hoši by zase více používali různé typy trestů (domácí vězení a odebrání kapesného). Respondenti z vesnického prostředí by své dítě zkusili přesvědčit, aby s užíváním drog skoncovalo, respondenti z města by častěji sahal k různým trestům. Jen asi desetina oslovených by volila návštěvu poradenského zařízení, ev. ústavní léčbu.

Tabulka 8: Postoj k užívání drog u vlastního dítěte. *Co bys dělal/a, kdyby tvoje dítě bralo drogy?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Je to čistě jeho věc.	4	1,6	1	0,9	3	2,2	0	0,0	4	3,3
Vadilo by mi to a zkusel/a bych ho nějak přesvědčit, aby s tím přestalo.	51	20,9	20	18,7	31	22,6	29	23,8	22	18,0
Potrestal/a bych ho domácím vězením a nedostávalo by žádné kapesné.	17	7,0	4	3,7	13	9,5	6	4,9	11	9,0
Poslal/a bych ho za odborníkem do poradny, případně do nějakého ústavu.	26	10,7	11	10,4	15	10,9	12	9,8	14	11,5
Doufám, že ho vychovám tak, aby je brát nezačalo.	143	58,6	70	65,4	73	53,3	75	61,5	68	55,7
Udělal/a bych něco jiného.	3	1,2	1	0,9	2	1,5	0	0,0	3	2,5

V tab. 9 jsou prezentovány pocity, které u respondentů vyvolává osobní setkání s narkomanem, ev. setkání s ním prostřednictvím médií. U této položky bylo možné zvolit více odpovědí. Nejvíce respondentů se shodlo, že k narkomanovi cítí lítost (45 %) a že se ho bojí (42 %). Pokud srovnáme reakce dívek a chlapců, zjistíme, že s téměř čtyřnásobně vyšší frekvencí odpovědi projevují chlapci k narkomanovi nenávisť. Zhruba o 15% více chlapců uvedlo, že narkomana odsuzují. Při porovnání odpovědí respondentů z vesnice a z města se objevují dva podstatnější rozdíly: o 12 % více respondentů z venkova uvedlo, že narkomana nikdy neviděli; o 11 % více respondentů z vesnice narkomana odsuzuje

Tabulka 9: Postoj k narkomanům. *Co cítíš, když vidíš (na ulici, v klubu, na diskotéce, v televizi,...) narkomana? (lze zvolit více odpovědí)*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Závidím mu, protože je mu určitě dobře.	9	3,7	1	0,9	8	5,8	3	2,5	6	4,9

Chci to také zkusit.	5	2,0	2	1,9	3	2,2	2	1,6	3	2,5
Odsuzuji ho.	82	33,6	27	25,2	55	40,1	48	39,3	34	27,9
Lituji ho.	110	45,1	52	48,6	58	42,3	51	41,8	59	48,4
Bojím se ho.	103	42,2	41	38,3	62	45,3	48	39,3	55	45,1
Je mi lhostejný.	38	15,6	18	16,8	20	14,6	19	15,6	19	15,6
Nenávidím ho.	45	18,4	8	7,5	37	27,0	22	18,0	23	18,9
Nikdy jsem narkomana neviděl/a.	42	17,2	21	19,6	21	15,3	28	23,0	14	11,5
Cítím něco jiného.	7	2,9	4	3,7	3	2,2	0	0,0	7	5,7

Z tab.10 je patrné, že téměř polovina respondentů si nemyslí, že by lidé o konopí ztratili po jeho legalizaci zájem. Rozdíly mezi názory dívek a chlapců nejsou významné. Při srovnání odpovědí respondentů z vesnického a městského prostředí zjistíme, že městské děti se častěji přiklánějí k možnosti, že konopné drogy by legalizací ztratily na atraktivitě. Děti z vesnice zaujmají obtížněji jasné stanovisko, je mezi nimi více nerozhodnutých.

Tabulka 10: Názor na zlegalizování marihuany a hašiše. *Myslíš si, že pokud by u nás konopí bylo legální, že by o něj lidé ztratili zájem, protože už by nebylo zakázané?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	52	21,3	22	20,6	30	21,9	17	13,9	35	28,7
ne	121	49,6	55	51,4	66	48,2	63	51,6	58	47,5
nedokážu posoudit	71	29,1	30	28,0	41	29,9	42	34,5	29	23,8

Údaje v tab. 11 dokumentují, že více než 40 % respondentů v souboru souhlasí s trestním postihem u nelegálních drog. Téměř 37 % respondentů s tresty nejen souhlasí, ale ještě by je zvýšilo. Mezi názory dívek a chlapců existují významné rozdíly v pohledu na tresty svázané s nelegálními drogami. Prakticky dvakrát více chlapců s potrestáním souhlasí a vyžaduje ještě jeho zpřísnění, přibližně polovina dívek souhlasí s potrestáním v rozsahu současné legislativy oproti 35 % chlapců. Při třídění dle sídla školy byl zaznamenán výraznější rozdíl u zvýšení trestů, které by podpořilo o 7 % více respondentů z vesnice.

Tabulka 11: Názory na tresty u nelegálních drog. *Myslíš si, že stát by měl trestat lidi za výrobu, prodej a držení nelegálních drog?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ne	28	11,5	11	10,3	17	12,4	11	9,0	17	13,9
ano	105	43,0	57	53,3	48	35,0	55	45,1	50	41,0
ano, a ještě bych zvýšil/a tresty	90	36,9	26	24,3	64	46,8	49	40,2	41	33,6
nedokážu posoudit	21	8,6	13	12,1	8	5,8	7	5,7	14	11,5

Na otázku zaměřenou na manipulaci s nelegálními drogami (tab. 12) uvedly tři čtvrtiny respondentů, že by nepovolily výrobu, prodej a držení nelegálních drog. Mezi názory dívek a chlapců není výraznějšího rozdílu. Při srovnání odpovědí dětí z vesnice a z města bylo patrné, že se o 9% více respondentů z městského prostředí vyslovilo pro legalizaci drog postavených v současnosti mimo zákon.

Tabulka 12: Názor na manipulaci s nelegálními drogami. *Povolil/a bys výrobu, prodej a držení u nás nelegálních drog?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
ano	21	8,6	7	6,5	14	10,3	5	4,1	16	13,1
ne	190	77,9	82	76,6	108	78,8	100	82,0	90	73,8
nedokážu posoudit	33	13,5	18	16,9	15	10,9	17	13,9	16	13,1

Téměř polovina respondentů (47 %) spojuje podle tab. 13 závislost na droze s nemocemi, třetina s kriminalitou, pětina s příjemnými pocity a zážitky. Názory dívek a chlapců se u této položky dosti odlišují. O 23 % více dívek než chlapců spojuje závislost na droze s onemocněním, naproti tomu o 18 % více chlapců s kriminalitou a o 6 % více chlapců s příjemnými pocity. Při porovnání respondentů z vesnického a městského prostředí bylo zjištěno, že o 12 % více respondentů z vesnice asociuje závislost s kriminalitou, o 9% více respondentů z města pak s příjemnými pocity a zážitky.

Tabulka 13: Názor na to, s čím je spojena závislost. *Závislost na nějaké droze je podle tebe převážně spojena s:*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
krásnými pocity a skvělými zážitky	47	19,2	17	15,9	30	21,9	18	14,8	29	23,8
kriminalitou	77	31,6	23	21,5	54	39,4	46	37,7	31	25,4
nemocemi (např. žloutenka, HIV, AIDS, rakovina, cirhóza jater,...)	114	46,7	64	59,8	50	36,5	55	45,1	59	48,4
něčím jiným	6	2,5	3	2,8	3	2,2	3	2,4	3	2,4

Tab. 14 ukazuje, kdo nebo co podle respondentů nejvíce ovlivňuje lidi i je samotné v názorech na drogy. Nejčastěji se jedná o kamarády (46 %) a sdělovací prostředky (32 %). Provedeme-li třídění dle pohlaví, vidíme, že o 6 % více chlapců vidí silné působení školy, naopak, dívky preferují vliv rodičů. Ze srovnání reakcí respondentů z vesnice a z města je zřejmé, že o 16 % více dětí z vesnického prostředí pocítuje silný vliv médií. Naproti tomu o 12 % více respondentů z města častěji volilo možnost, že lidi (i je samotné) nejvíce ovlivňují kamarádi.

Tabulka 14: Pohled na to, kdo nejvíce ovlivňuje lidi v názorech na drogy. *Kdo si myslíš, že lidi (i tebe) nejvíce ovlivňuje v názorech na drogy?*

Skupina	celkem (n=244)		dívký (n=107)		chlapci (n=137)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
média (TV, rádio, časopisy, noviny, internet,...)	77	31,6	31	29,0	46	33,6	48	39,4	29	23,8
rodiče	27	11,1	15	14,0	12	8,8	16	13,2	11	9,0

škola	20	8,2	5	4,7	15	10,9	7	5,7	13	10,7
kamarádi	111	45,5	51	47,7	60	43,8	48	39,3	63	51,6
celebrity	3	1,2	2	1,9	1	0,7	2	1,6	1	0,8
někdo jiný	6	2,4	3	2,7	3	2,2	1	0,8	5	4,1

Analýza pracovních hypotéz

Byly vytýčeny 3 pracovní hypotézy:

1. Ve vzorku žáků z městského typu ZŠ se bude vyskytovat vyšší benevolence vůči drogám než u žáků ze škol vesnického typu.
2. U chlapců bude patrná vyšší benevolence vůči drogám než u dívek.
3. V názorech na drogy žáky z vesnice nejvíce ovlivňují kamarádi, žáky z města média.

Ad 1: Ve vzorku žáků z městského typu ZŠ se bude vyskytovat vyšší benevolence vůči drogám než u žáků ze škol vesnického typu.

K tomuto tvrzení se vztahovaly odpovědi na následující otázky (tab. 15-17):

- Zakázal/a bys některé z legálních drog ?
- Zakázal/a bys kouření na veřejných místech ?
- Povolil/a bys výrobu, prodej a držení u nás nelegálních drog ?

Tabulka 15: Odpovědi na otázku *Zakázal/a bys některé z legálních drog?*

Skupina	vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%
ano	76	62,3	63	51,6
ne	46	37,7	59	48,4

Je sice zřejmé, že přibližně o 10% více žáků z vesnice by souhlasilo se zákazem některé z legálních drog, avšak tento rozdíl není statisticky významný.

Tabulka 16: Odpovědi na otázku *Zakázal/a bys kouření na veřejných místech?*

Skupina	vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%
ano	71	58,2	58	47,5
ne	28	23,0	46	37,7
nedokážu posoudit	23	18,8	18	14,8

Respondenti z vesnice jsou relativně méně shovívaví, kouření na veřejných místech by jich zakázalo téměř 60 %, čtvrtina nikoli. Naproti tomu respondenti z města jsou více benevolentní - pro zákaz se jich vyslovila sotva polovina, téměř 40 % s ním nesouhlasilo. Právě u této odpovědi byla zaznamenána hladina statistické významnosti 1%. Celková hladina statistické významnosti u této otázky dosahuje 5 % ($p = 0,04289145$).

Tabulka 17: Odpovědi na otázku *Povolil/a bys výrobu, prodej a držení nelegálních drog?*

Skupina	vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	abs.	%
ano	5	4,1	16	13,1
ne	100	82,0	90	73,8
nedokážu posoudit	17	13,9	16	13,1

Respondenti z vesnice jsou k nelegálním drogám méně benevolentní než respondenti z města. U odpovědi, že by dotazovaní souhlasili s výrobou, prodejem a držením nelegálních drog, je hladina statistické významnosti 5 %. Celková hladina statistické významnosti u této otázky dosahuje 5 % ($p = 0,04245707$).

První hypotéza byla analyzována hodnocením odpovědí respondentů uvedených v tab. 15-17. U dvou ze tří otázek byla zjištěna hladina statistické významnosti 5%, hypotéza byla verifikována.

Ad 2: U chlapců bude patrná vyšší benevolence vůči drogám než u dívek.

K tomuto tvrzení se vztahovaly odpovědi na následující otázku (tab. 18-20):

- Zakázal/a bys některé z legálních drog ?
- Zakázal/a bys kouření na veřejných místech ?
- Povolil/a bys výrobu, prodej a držení u nás nelegálních drog ?

Tabulka 18 : Odpovědi na otázku *Zakázal/a bys některé z legálních drog?*

Skupina	dívký (n=107)		chlapci (n=137)	
	abs.	%	abs.	%
ano	66	61,7	73	53,3
ne	41	38,3	64	46,7

I přes menší benevolenci k legálním drogám u dívek oproti chlapcům nebyl u této položky nalezen statisticky významný rozdíl.

Tabulka 19: Odpovědi na otázku *Zakázal/a bys kouření na veřejných místech?*

Skupina	dívký (n=107)		chlapci (n=137)	
	abs.	%	abs.	%
ano	51	47,7	78	56,9
ne	31	29,0	43	31,4
nedokážu posoudit	25	23,3	16	11,7

Na rozdíl od předchozí otázky se zde ukazuje, že poněkud více benevolentní ke kouření na veřejnosti jsou chlapci. U odpovědi „nedokážu posoudit.“ byla sice zaznamenána hladina statistické významnosti 5 %, avšak celkově u této položky není rozdíl v odpovědích respondentů statisticky významný.

Tabulka 20: Odpovědi na otázku *Povolil/a bys výrobu, prodej a držení nelegálních drog?*

Skupina	dívky (n=107)		chlapi (n=137)	
	abs.	%	abs.	%
ano	7	6,5	14	10,3
ne	82	76,6	108	78,8
nedokážu posoudit	18	16,9	15	10,9

Rozdíly mezi četností jednotlivých odpovědí jsou malé, nejsou proto statisticky významné.

Z analýzy uvedených tří otázek, které se vztahovaly ke druhé hypotéze (tab. 18-20) vyplynulo, že u všech tří položek jsou rozdíly v odpovědích statisticky nevýznamné, hypotéza byla falzifikována.

Ad 3: V názorech na drogy žáky z vesnice nejvíce ovlivňují kamarádi, žáky z města média.

K tomuto tvrzení se vztahovaly odpovědi na otázku *Kdo si myslíš, že lidi (i tebe) nejvíce ovlivňuje v názorech na drogy ?*

Z tab. 21 je zřejmé, že respondenty na vesnici v názorech na drogy ovlivňují kamarádi a média naprosto srovnatelně, zatímco na respondenty ve městě nejvíce působí kamarádi. Hypotéza se tedy nepotvrdila, jelikož předpokládala, že žáky na vesnici budou nejvíce ovlivňovat kamarádi, žáky ve městě média a celebrity. Celebrity se v tomto srovnání jeví jako naprosto bezvýznamná položka. U odpovědi, že lidi nejvíce ovlivňují média, byla nalezena hladina statistické významnosti 1 %. Celkově však u této otázky hladina statistické významnosti dosahuje 5 % ($p = 0,02921698$). Hypotéza H3 byla falzifikována.

Tabulka 21: Odpovědi na otázku *Kdo si myslíš, že lidi (i tebe) nejvíce ovlivňuje v názorech na drogy ?*

Skupina	celkem (n=244)		vesnice (n=122)		město (n=122)	
	abs.	%	%	abs.	%	%
média (TV, rádio, časopisy, noviny, internet,...)	77	31,6	48	39,4	29	23,8
rodiče	27	11,1	16	13,2	11	9,0
škola	20	8,2	7	5,7	13	10,7
kamarádi	111	45,5	48	39,3	63	51,6
celebrity	3	1,2	2	1,6	1	0,8
někdo jiný	6	2,4	1	0,8	5	4,1

Diskuse

Popsaný výzkum je třeba chápat jako sondu do prostředí základních škol a upozornění na názory a postoje žáků, které souvisejí s problematikou patologických závislostí. K verifikaci a zobecnění dosažených výsledků by bylo třeba uskutečnit reprezentativní šetření, ev. multicentrickou studii.

Dotazování bylo prováděno v únoru r. 2009, zapojilo se do něj téměř 250 žáků 2. stupně ZŠ, respondentům bylo 11-16 let. Hodnocení odpovědí přineslo řadu zajímavých zjištění.

Většina žáků si o závislých na legálních drogách myslí, že je to každého soukromá věc, pokud neohrožuje svoje okolí, nepovažuje závislost na těchto látkách za nic špatného. Tento postoj přímo odráží dnešní společenské klima, kdy jsou tabák a zejména alkohol vysoce tolerovány, jejich konzumace je běžnou součástí oslav, obchodních jednání, relaxace. Bohužel se dostáváme do situace, kdy jsou abstinenti označováni za „podiviny“ a nespolečenské typy.

Velká část respondentů by hodlala zakázat hrací automaty, což je potěšující, poněvadž patologické hráčství se pojí s významnými zdravotními i sociálními problémy, jejichž výskyt neustále roste. Je třeba zmínit, že ZŠ Štěpánov nad Svratkou a Dolní Rožinka jsou v těsné blízkosti města Bystřice nad Pernštejnem, kde jsou hrací automaty zakázány. Tato skutečnost zřejmě respondenty z vesnice pozitivně ovlivnila. K pozitivním momentům také patří, že by většina respondentů zakázala kouření na veřejných místech, což bychom poněkud spekulativně mohli vysvětlit faktem, že tito oslovení nekouří, anebo kouří příležitostně, proto by takový zákaz jen minimálně omezoval jejich osobní svobodu.

V rámci preventivního působení je třeba zdůrazňovat výhody zdravého (bezdrogového) způsobu života, poukázat na holistickou koncepci zdraví, zdůrazňovat, že zdraví je hodnota, o níž je třeba se starat, rozhodnutí být „čistý“ je osobním hrdinstvím. Užívání drog má dvě stránky-příjemnou, která přichází dříve, je vyhledávána, a nepříjemnou, která se objevuje zpravidla později, těžko se s ní smíruje, je daní za požitek.

Oslovení žáci by se měli pokusit vcítit do situace, kdy se jejich rodina dozví o drogovém problému, odhadnout její reakce. Měli by uvažovat a diskutovat o žádoucích a nežádoucích vzorcích chování, pozitivních a negativních příkladech, které uplatní, až se jednou také stanou rodiči.

Závěr

Pomocí tištěných anonymních dotazníků byli osloveni žáci ZŠ Štěpánov nad Svratkou, Dolní Rožinka a Brno - Bosonožská. Cílem bylo zjistit, jaké postoje a názory na drogy a jevy s nimi spojené zastává vzorek 250 žáků 2. stupně ZŠ, porovnat odpovědi respondentů tříděné dle pohlaví a dle sídla školy.

Podle většiny žáků lidé začnou brát drogy, poněvadž jsou ovlivněni partou nebo kamarády, dále proto, že mají problém, od něhož očekávají úlevu za pomoci drog, nebo si chtějí zlepšit náladu. Obdobné možnosti uváděli oslovení na dotaz, proč by začali brát drogy sami, pokud by se k tomu rozhodli. Dominantní motivací drogového experimentu by se stala zvědavost.

Respondenti mají s užíváním drog nejčastěji spojeno riziko vzniku závislosti a poškození zdraví, dále se obávají ztráty kontroly nad sebou samými. Pokud by dotazování zjistili, že někdo z okruhu jejich blízkých užívá drogy, snažili by se ho přesvědčit, aby s tím skoncoval. Jako budoucí rodiče doufají, že své děti budou vychovávat tak, aby se drogovému problému vyhnuly, pokud by nastal, snažili by se potomky přesvědčit, aby užívání zanechali.

Při spatření narkomana či setkání s ním nejčastěji žáci pocítují lítost, odsouzení, strach. Jen malá část sympatizuje s jeho údělem, ev. mu dokonce závidí.

Většina respondentů zastává názor, že legalizace konopných drog by je nepřipravila o atraktivitu. Pokud jde o tresty za výrobu, prodej a držení nelegálních drog, více než třetina oslovených je považuje za nízké, doporučovala by jejich zvýšení. Pojem „závislost“ spojuje valná část respondentů s chorobami nebo kriminalitou. V názorech žáky nejvíce ovlivňují kamarádi a média, rodiče a škola jen minimálně.

Ve vyšetřovaném vzorku se potvrdilo, že u žáků z města je benevolence vůči drogám vyšší než u žáků z vesnice, naopak se nepotvrdilo, že by u chlapců byla benevolence vůči drogám vyšší než u dívek. Rovněž se nepotvrdilo, že v názorech na drogy žáky z vesnice nejvíce ovlivňovali kamarádi, žáky z města média a celebrity. Byl zjištěn stav zcela opačný - žáky z vesnice ovlivňují v názorech na drogy média, žáky z města kamarádi.

Literatura

- DEAN, A.G. et al. *Epi Info, Version 6.04: a word processing, database, and statistics program for epidemiology on microcomputers*. Atlanta: Centres for Disease Control and Prevention, Atlanta, 1994 – 2004.
- ESCOHOTADO, A. *Stručné dějiny drog*. 1. vyd. Praha: VOLVOX GLOBATOR, 2003. 173 s. ISBN 80-7207-512-8.
- KACHLÍK, P. *Návykové látky, rizika jejich zneužívání a možná prevence* [online]. *Zkola - informační a vzdělávací portál školství Zlínského kraje*, ©2005 [cit. 23.7.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajichprevence/zavislosti/zavislostobecne/15020.aspx>>.
- KALINA, K. et al. *Drogy a drogové závislosti 1: mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 320 s. ISBN 80-86734-05-6.
- KRMENČÍK, P. *Biotox.cz/Encyklopedie psychotropních rostlin: Drogy a zákon - mezinárodní úmluvy do roku 1938* [online]. ©2000-2009 [cit. 23.7.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3zak1.html>>.
- KRMENČÍK, P. *Biotox.cz/Encyklopedie psychotropních rostlin: Drogy a zákon - odraz mezinárodních úmluv v oblasti omamných jedů z let 1900 - 1938 v Československých zákonech* [online]. ©2000-2009 [cit. 23.7.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3zak2.html>>.
- KRMENČÍK, P. *Biotox.cz/Encyklopedie psychotropních rostlin: Drogy a zákon - domácí legislativa po roce 1945* [online]. ©2000-2009 [cit. 23.7.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3zak4.html>>.
- KRMENČÍK, P. *Biotox.cz/Encyklopedie psychotropních rostlin: Drogy a zákon - mezinárodní úmluvy v oblasti omamných jedů a psychotropních látek* [online]. ©2000-2009 [cit. 23.7.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3zak3.html>>.
- KRMENČÍK, P. *Biotox.cz/Encyklopedie psychotropních rostlin: Drogy a zákon - domácí legislativa po roce 1990* [online]. ©2000-2009 [cit. 23.7.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.biotox.cz/enpsyro/pj3zak5.html>>.
- KUDRLE, S. *Historie užívání a zneužívání psychotropních látek* [online]. Sananim. *Drogový informační server*. ©2005-2009, vyd. 05.01.2006 [cit. 29.12.2008]. Dostupný z WWW: <http://www.drogy.net/clanek/historie-uzivani-a-zneužívání-psychotropních-látek_2006_01_05.html>.

- MŠMT. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2009-2012* [online]. ©2006-2009, aktualizace 7. dubna 2009 [cit. 9.4.2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategie-prevence-socialne-patologickyh-jevu-u-deti-a>>.
- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Drogy-info.cz : informační portál o ilegálních a legálních drogách* [online]. Úřad vlády České republiky, ©2003-2006 [cit. 23.7.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.drogy-info.cz/>>.
- NOŽINA, M. *Svět drog v Čechách*. 1. vyd. Praha: Koniash Latin Press, 1997. 347 s. ISBN 80-85917-36-X.
- PEŠEK, R., ORLÍKOVÁ, B. *Zaostřeno na drogy 5/2008 : Situace ve věcech drog v České republice v roce 2007*. 1. vyd. Praha : Úřad vlády České republiky, 2008. 16 s. ISBN 1214-1089.
- UNIC. *Informační centrum OSN v Praze: Výroční zpráva INBC 2008* [online]. 2005-2009 , 19.2.2009 [cit. 23.7.2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1486>>.
- VALÍČEK, P. *Rostlinné omamné drogy*. 1. vyd. Benešov: Start, 2002. 191 s. ISBN 80-86231-09-7.
- ZÁŠKODNÁ, H. *Děti, mládež a drogy na území města Ostravy*. 1. vyd. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, 1997. 159 s. ISBN 80-7042-468-0.
- ZÁŠKODNÁ, H. *Závislost na drogách*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004. 64 s. ISBN 80-7042-689-6.

THE ATTITUDES AND OPINIONS OF PUPILS AT THREE SELECTED SCHOOLS IN THE SOUTH MORAVIAN REGION ON THE ISSUE OF PATHOLOGICAL ADDICTION

Abstract: Two hundred and fifty students of the second level of three elementary schools in the South Moravian region were anonymously interviewed. The survey revealed that pupils from the town show higher benevolence towards drugs than pupils from the village, which, however, does not apply in the classification by gender. In the town, children are strongly influenced by views of their peers. In the village, the media have a dominant position and the school and parents have unfortunately only minimum influence in drug dependence matters. The results show, among others, that the majority of pupils think that alcohol and nicotine dependence is everybody's personal matter as long as the person is not a risk to those around him. Most of the interview respondents would ban gaming machines and agree with a ban on smoking in public places. Curiosity, influence of the gang or friends, escape from reality, need to improve mood and fight off depression are considered the most frequent impulses to use drugs. Other results are also discussed.

Keywords: questionnaire, town, addictive substance, opinion, attitude, prevention, village, primary school, addiction, pupil